

Investigating the Image Rights of Patients in Iranian Law and the Extent to which it is Observed in the Publication of Images of Covid-19 Patients in National Media News (Case Study of News Section 14 of One TV)

Hamid Reza Mohammadi¹, Hossein Naseri Moghaddam^{2*}

1. Postdoctoral Researcher, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Theology and Islamic Studies, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

2. Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Theology and Islamic Studies, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

ABSTRACT

Background and Aim: With the outbreak of Covid-19 disease and the spread of health communication, attention to the image rights of patients in media information became particularly important. This right has been exercised in the news of 14 channels of 1 national media.

Method: In the present study, in the first step, it has been done by descriptive-analytical method and in a library by referring to documents, books and articles, and in the second step by quantitative content analysis method and by collecting data through coding texts. Video, the extent of violation of the image right has been investigated in the news of 14 channels of One TV.

Ethical Considerations: In all stages of writing the present study, while respecting the originality of the texts, honesty and trustworthiness have been observed.

Results: Although patients' image rights are recognized in the law of the country and medical documents and executive guarantees are defined for it, but based on the results of T-test, the average observance of patients' image rights in Covid-19 in news section 14 with a significant level (Sig = 0.002) is less than the test level (0.05).

Conclusion: According to the law of the country, filming of patients in hospitals and its publication must be with the permission of the patient and the head of the hospital and violation of this right will lead to disciplinary, criminal and civil liability. It showed that in a total of one year of broadcasting news related to Corona, in insert images, 45% and in news interviews, 38%, the patients' image rights in this news section have been violated.

Keywords: Image Rights; Privacy; Patient Rights; Professional Ethics; Public Law

Corresponding Author: Hossein Naseri Moghaddam; **Email:** naseri1962@um.ac.ir

Received: January 04, 2022; **Accepted:** May 18, 2022; **Published Online:** September 17, 2022

Please cite this article as:

Mohammadi HR, Naseri Moghaddam H. Investigating the Image Rights of Patients in Iranian Law and the Extent to which it is Observed in the Publication of Images of Covid-19 Patients in National Media News (Case Study of News Section 14 of One TV). *Medical Law Journal*. 2022; 16(57): e43.

بررسی حق تصویر بیماران در حقوق موضوعه ایران و میزان رعایت آن در انتشار تصاویر بیماران کووید-۱۹ در اخبار رسانه ملی (مطالعه موردی بخش خبری ۱۴ شبکه یک سیما)

حمیدرضا محمدی^۱، حسین ناصری مقدم^{۲*}

۱. پژوهشگر پسادکتری، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
۲. گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: با گسترش ارتباطات سلامت، توجه به حق تصویر بیماران در اطلاع‌رسانی‌های رسانه‌ای، اهمیت ویژه‌ای پیدا کرد. مقاله حاضر با هدف بررسی حقوقی تصویر بیماران در حقوق موضوعه کشور و اسناد پزشکی و میزان رعایت این حق در خبر ۱۴ شبکه ۱ رسانه ملی انجام شده است.

روش: در پژوهش حاضر در گام اول با روش توصیفی - تحلیلی و به صورت کتابخانه‌ای و با مراجعه به اسناد، کتب و مقالات صورت گرفته است و در گام دوم به روش تحلیل محتوای کمی و با جمع‌آوری داده‌ها از طریق کدگذاری متون تصویری، میزان نقض حق تصویر را در خبر ۱۴ شبکه یک سیما بررسی شده است.

ملاحظات اخلاقی: در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

یافته‌ها: با اینکه حق تصویر بیماران در حقوق موضوعه کشور و اسناد پزشکی به رسمیت شناخته شده و برای آن ضمانت‌های اجرایی تعریف شده، اما بر اساس نتایج حاصله از آزمون T، میانگین رعایت حق تصویر بیماران کووید-۱۹ در بخش خبری ۱۴ با سطح معناداری (sig=۰/۰۰۲) از سطح آزمون (۰/۰۵) کمتر است. بنابراین عدم رعایت حق تصویر بیماران کووید-۱۹ در بخش خبری ۱۴ اثبات شد.

نتیجه‌گیری: بر اساس حقوق موضوعه کشور تصویربرداری از بیماران در بیمارستان‌ها و انتشار آن، باید با اجازه بیمار و رییس بیمارستان باشد و نقض این حق، منجر به مسئولیت انتظامی، کیفری و مدنی خواهد شد. از طرفی بررسی بخش خبری ۱۴ شبکه ۱ نشان داد در مجموع یک سال پخش اخبار مرتبط با کرونا، در تصاویر اینسرتی، ۴۵ درصد و در مصاحبه‌های خبری، ۳۸ درصد، حق تصویر بیماران در این بخش خبری نقض شده است.

واژگان کلیدی: حق تصویر؛ حریم خصوصی؛ حقوق بیمار؛ اخلاق حرفه‌ای؛ حقوق عمومی

نویسنده مسئول: حسین ناصری مقدم؛ پست الکترونیک: naseri1962@um.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۲۸؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۶/۲۶

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Mohammadi HR, Naseri Moghaddam H. Investigating the Image Rights of Patients in Iranian Law and the Extent to which it is Observed in the Publication of Images of Covid-19 Patients in National Media News (Case Study of News Section 14 of One TV). Medical Law Journal. 2022; 16(57): e43.

مقدمه

حریم خصوصی قلمروی از زندگی هر فرد است که فرد نوعاً و عرفاً یا با اعلان قبلی، انتظار دارد دیگران بدون رضایت وی به اطلاعات راجع به آن قلمرو دسترسی نداشته باشند یا به آن قلمرو وارد نشوند یا به آن قلمرو نگاه یا نظارت نکنند یا به هر صورت دیگران وی را در آن قلمرو مورد تعرض قرار ندهند (۱).

از مصادیق مهم حریم خصوصی، حق فرد نسبت به تصویر خود است. به این معنا که چاپ و انتشار تصویر اشخاص بدون رضایت و اجازه وی، نقض حق حریم خصوصی و شخصیت افراد تلقی می‌شود. در واقع عکس و تصویر جزء شخصیت آدمی است و تعرض به آن، تعرض به شخصیت محسوب می‌شود. از این رو تجاوز به این حق ممنوع و موجب مسئولیت است و هر فرد می‌تواند از انتشار عکس و تصویر خود حتی اگر بدون سوءنیت باشد، جلوگیری کند (۱).

به عبارت دیگر حق تصویر به این معناست که اشخاص حق انحصاری نسبت به تصویر خودشان دارند و حق دارند با آزادی کامل درباره تصویر خویش تصمیم بگیرند (۲). این آزادی هم شامل تصمیم‌گیری در خصوص اصل تصویربرداری و چگونگی تصویربرداری است و هم در خصوص انتشار یافتن یا نیافتن تصویر می‌شود (۳).

با توجه به اهمیت این حق، در نظام‌های مختلف حقوقی، حق تصویر به رسمیت شناخته شده و در بعضی کشورها، مانند رومانی (۲) و پرتغال (۴) در قانون مدنی و در برخی دیگر از کشورها مانند فرانسه علاوه بر قانون مدنی (۵) در قانون کیفری به حق تصویر و چگونگی حمایت از آن پرداخته شده است، مثلاً بر اساس ماده ۱-۲۲۶ قانون مجازات کشور فرانسه، هر کسی عامدانه با هر ابزاری، تصویر دیگری را در محیطی خصوصی، بدون اجازه شخص، ضبط کند و یا به دیگری منتقل کند، مجرم محسوب می‌شود. مجازات این جرم نیز حبس و جزای نقدی است (۵)، اما یکی از مصادیق این حق، حق تصویر بیماران در محیط‌های بیمارستانی و نقض آن در زمره شدیدترین اشکال نقض حریم خصوصی است، چراکه غالباً

بیماران از زمان رسیدن به بیمارستان تا پذیرش و بستری شدن در بخش، معمولاً شرایط مناسب جسمی و روحی مناسب برای اخذ اجازه تصویربرداری و انتشار آن در رسانه‌ها را ندارند، خصوصاً آنکه تصویربرداری و انتشار بعضی از تصاویر بیماران از رسانه‌ها در حالت بیهوشی بوده و عملاً امکان اخذ رضایت از بیماران وجود ندارد. اهمیت این موضوع زمانی دوچندان می‌شود که با شیوع بیماری کرونا، روزی نیست که در اخبار مرتبط به این بیماری، تصاویر بیماران کرونایی بستری شده در بیمارستان‌ها از رسانه‌ها، خصوصاً تلویزیون منتشر نشود. تصاویری که بعضاً بیماران در موقعیت‌های نامناسبی قرار دارند و ممکن است با انتشار این تصاویر به اعتبار و آبروی صاحبان تصویر لطمه وارد شود و موجب تکدر خاطر خانواده بیمار گردد. با توجه به مطالب فوق و اهمیت رعایت حق تصویر بیماران، مسأله این است که در نظام حقوقی ایران، آیا حق تصویر بیماران در بیمارستان‌ها به رسمیت شناخته شده است یا خیر؟ در صورت مثبت‌بودن این سؤال، قانونگذار چه ضمانت‌های اجرایی را برای ناقضان آن در نظر گرفته است؟ از طرفی در صورت به رسمیت شناختن این حق در قانون، رسانه ملی به چه میزان در تولیدات و انتشار اخبار، خود را متعهد به رعایت این حق دانسته است؟

بر این اساس در این مقاله در گام اول به بررسی حق تصویر بیماران در بیمارستان‌ها در قوانین موضوعه کشورمان می‌پردازیم و در گام دوم رعایت این حق را در انتشار تصاویر بیماران کووید-۱۹ در بخش خبری ۱۴ شبکه یک سیما مورد بررسی قرار خواهیم داد.

روش

در پژوهش حاضر در گام اول با روش توصیفی - تحلیلی و به صورت کتابخانه‌ای و با مراجعه به اسناد، کتب و مقالات صورت گرفته است و در گام دوم به روش تحلیل محتوای کمی و با جمع‌آوری داده‌ها از طریق کدگذاری متون تصویری، میزان نقض حق تصویر را در خبر ۱۴ شبکه یک سیما بررسی شده است.

یافته‌ها

با اینکه حق تصویر بیماران در حقوق موضوعه کشور و اسناد پزشکی به رسمیت شناخته شده و برای آن ضمانت‌های اجرایی تعریف شده، اما بر اساس نتایج حاصله از آزمون T، میانگین رعایت حق تصویر بیماران کووید-۱۹ در بخش خبری ۱۴ با سطح معناداری ($\text{sig}=0/002$) از سطح آزمون ($0/05$) کمتر است. بنابراین عدم رعایت حق تصویر بیماران کووید-۱۹ در بخش خبری ۱۴ اثبات شد.

بحث

۱. **تعریف عملیاتی:** تصاویر اینسرتی (Insert) به تصاویری اطلاق می‌شود که روی توضیح کارشناس، گوینده خبر و یا مهمان برنامه تلویزیونی گذاشته و از رسانه منتشر می‌شود.

۲. **مبانی نظری:** درباره مبانی نظری حق تصویر دو دیدگاه مختلف وجود دارد. از یکسو برخی از اندیشمندان این حق را از مصادیق حریم خصوصی شمرده‌اند (۶) و از سوی دیگر عده‌ای از نویسندگان، این حق را در عرض حریم خصوصی و ذیل حقوق شخصیت قرار داده‌اند (۷). موافقانی که این حق را زیر مجموعه حریم خصوصی پنداشته‌اند به ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر و ماده ۸ کنواسیون اروپایی حقوق بشر استناد می‌کنند که هر دو ماده ناظر به حریم خصوصی‌اند (۵). در برخی از آرای اولیه دادگاه‌های فرانسه نیز، پیگیری قضایی برای این حق را مستند به نقض حریم خصوصی افراد دانسته‌اند (۵). در حقوق آمریکا نیز در پرونده‌ای، دیوان عالی این کشور برای حمایت از حق تصویر افراد، مبنای حمایت از این حق را نقض حریم خصوصی افراد دانسته است «انتشار تصویر شخص بدون رضایت او به وسیله دیگری در آگهی تجاری، به منظور افزایش سود و منفعت، نقض حریم خصوصی است» (۸).

اما مهم‌ترین اشکال وارد به این مبنا آن است که فقط در جایی می‌شود از حق تصویر حمایت کرد که حریم خصوصی افراد نقض شده باشد. بنابراین مثلاً اگر بیماری قبل از ورود به بیمارستان و در معبر عام از او تصویری گرفته شود، نمی‌توان با استناد به این حق، جلوی تصویربرداری او را گرفت.

بر اساس همین اشکال، دادگاه‌ها به ویژه در کشور فرانسه با تغییر رویه، برای حق تصویر، حقی مستقل از حریم خصوصی و در عرض آن قائل شدند. بر طبق این دیدگاه، حق تصویر، صرف نظر از آنکه منجر به نقض حریم خصوصی افراد شود یا خیر، به رسمیت شناخته شده و تصویربرداری در همه حالت، بدون اجازه صاحب آن ممنوع و قابل پیگرد قانونی است. بنابراین حق تصویر نه در طول حریم خصوصی، بلکه از مصادیق حقوق شخصیت شمرده شده است (۹)، در توضیح حقوق شخصیت باید گفت این حقوق صرف نظر از وابستگی افراد به گروه اجتماعی خاص، غیر قابل تفکیک از شخص و شخصیت انسان بوده و از شخص انسان و منافع معنوی او دفاع می‌کند (۵). حق شرافت و شهرت، تمامیت جسمانی، صدا، نام و حق تصویر از مصادیق حقوق شخصیت اشخاص است و اخذ و انتشار تصویر بدون رضایت افراد صرف از نظر آنکه در حریم خصوصی افراد باشد یا خیر، نقض حقوق شخصیت آن‌ها شمرده می‌شود.

۳. **حق تصویر بیماران در اسناد پزشکی و نظام حقوقی ایران:** در ایران باتوجه آنکه حق تصویر بیمار در «راهنمای عمومی اخلاق حرفه‌ای شاغلین حرف پزشکی و وابسته سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی» مصوب ۱۳۹۶ در فصل هشتم و در ذیل عنوان رازداری و حریم خصوصی آمده، بنابراین از دید قانونگذار ما، حق تصویر نه به عنوان یک حق مستقل، بلکه زیرمجموعه حریم خصوصی و از آن جهت که قرار است از حریم خصوصی بیمار حمایت کند، جا گرفته است. با توجه به این موضوع، انتشار تصویر بیماران در بیمارستان‌ها از سه جنبه مسولیت انتظامی، مدنی و کیفری قابل بررسی است.

از منظر مسولیت انتظامی، بر اساس ماده ۸۰ «راهنمای عمومی اخلاق حرفه‌ای شاغلین حرف پزشکی و وابسته سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران» مصوب ۱۳۹۶، شاغلان در حوزه پزشکی و وابسته، موظف به احترام حریم خصوصی بیماران هستند. در این ماده آمده: شاغلان حرف پزشکی و وابسته، موظف‌اند به حریم خصوصی بیماران احترام

آیین‌نامه انتظامی رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای شاغلین حرف پزشکی و وابسته، به شمار می‌آید و مجازات آن بر اساس بند «ث» ماده ۲۹ همین آیین‌نامه از توبیخ کتبی تا محرومیت دائم از اشتغال در تمام کشور خواهد بود (ماده ۶: انجام امور خلاف شئون پزشکی توسط شاغلان حرفه‌های پزشکی و وابسته ممنوع است و باید از ارتکاب کارهایی که موجب هتک حرمت جامعه پزشکی می‌شود، خودداری کنند)، اما درباره مسئولیت کیفری انتشار تصویر بیماران در بیمارستان‌ها بسته به اینکه این تصاویر توسط چه کسانی منتشر شود، موضوع قابل بررسی است.

گاهی این تصاویر توسط کسانی از بیمار گرفته و منتشر می‌شود که به مناسبت شغلی، به هويت و نوع بیماری او، دسترسی پیدا کرده‌اند، مانند پزشکان و خبرنگاران. در این فرض، موضوع مصداق ماده ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ بوده و این افراد به جرم افشای اسرار حرفه‌ای قابل پیگرد قانونی هستند. در این ماده آماده «اطبا و جراحان و ماماها و داروفروشان و کلیه کسانی که به مناسبت شغل یا حرفه خود محرم اسرار می‌شوند، هرگاه در غیر از موارد قانونی، اسرار مردم را افشا کنند، به سه ماه و یک روز تا یک سال حبس و یا به یک میلیون و پانصد هزار تا شش میلیون ریال جزای نقدی محکوم می‌شوند»، البته بر اساس ماده ۱۰۴ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹ و تبصره آن، جرم افشای سر، قابل گذشت بوده و حداقل و حداکثر آن به نصف تقلیل می‌یابد.

با توجه به آنکه همه اطلاعات بیماران اعم از حساس و غیر حساس بر اساس ماده ۷۶ راهنمای عمومی اخلاق حرفه‌ای شاغلین حرف پزشکی، جزء حریم خصوصی و محرمانه شمرده شده است. همچنین بر اساس بند «ب» ماده ۱ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، اطلاعات فردی نظیر نام و نام خانوادگی، نشانی‌های محل سکونت و محل کار، وضعیت زندگی خانوادگی، عادات‌های فردی، ناراحتی‌های جسمی، شماره حساب بانکی و رمز عبور، جزء اطلاعات شخصی می‌باشد، لذا انتشار تصویر بیمار به هر روش و وسیله، به صورتی که مبین اطلاعات شخصی و هويت افراد باشد، به فرد

بگذارند. احترام به حریم خصوصی بیماران نیازمند خودداری از همه کارهایی است که بیماران آن را نقض حریم شخصی خود تلقی می‌کنند. در این زمینه، اعضای سازمان باید از اقداماتی مانند معاینه بیمار در حضور افراد دیگر، پرسیدن سؤالات حساس از بیماران در حضور دیگران به نحوی که موجب شرم بیماران شود و مشاهده یا لمس غیر ضروری بیماران، به ویژه در مورد بیماران غیر همجنس، خودداری کنند.

از طرفی بر اساس ماده ۸۷ این راهنما، انجام هرگونه عکس‌برداری و فیلم‌برداری از بیماران منوط به کسب اجازه از بیماران دانسته شده و در مواردی که هويت فرد، مشخص باشد، باید رضایت کتبی از او گرفته شود (ماده ۸۷: انجام هرگونه عکس‌برداری و فیلم‌برداری از بیماران با هدف تهیه محتوای آموزشی، استفاده در فرایند پژوهشی (مانند گزارش موارد خاص) یا درمانی (مانند عکس‌هایی که برای انجام عمل زیبایی گرفته می‌شود)، تهیه برنامه سینمایی، مستند یا خبری و مانند آن، تنها پس از کسب اجازه از بیماران مجاز است. در مواردی که هويت فرد، مشخص باشد رضایت اخذ شده باید حتماً مکتوب باشد. مسؤولیت هرگونه سوءاستفاده از فیلم یا تصاویری که با هدف آموزش یا پژوهش گرفته می‌شود، بر عهده شاغلان حرف پزشکی و وابسته، است که فیلم یا عکس یاد شده را گرفته‌اند). همانطور که ملاحظه می‌شود، اصل تصویربرداری از بیمار در بیمارستان، بر اساس ماده ۸۷ این راهنما، تخلف و ممنوع شده و در ماده ۸۸ همین قانون، در صورتی که فیلم و تصویر گرفته شده بخواهد در سطح عمومی منتشر شود، لازم است موضوع به تأیید رییس بیمارستان برسد (ماده ۸۸: در صورتی که قرار است فیلم یا تصویر گرفته شده در سطح عمومی پخش شود و یا در اختیار رسانه‌های جمعی قرار گیرد، لازم است موضوع به تأیید رییس بیمارستان یا مؤسسه مربوط به آن برسد).

این در حالی است که بر اساس مقدمه راهنمای عمومی اخلاق حرفه‌ای شاغلین حرف پزشکی، هرگونه تخطی از تکالیف یاد شده در این راهنما، از جمله اصل تصویربرداری بدون اجازه بیمار و انتشار آن در سطح عمومی، از جانب پزشکان و کادر درمان، مصداق رفتار خلاف شئون پزشکی موضوع ماده ۶

بیمار، موجب زیان مادی و معنوی به صاحب عکس و تصویر شود، مسئول جبران خسارت وارده بر او می‌باشد، البته برای اثبات مسئولیت مدنی، بیمار باید ورود ضرر مادی و معنوی را اثبات کند.

از طرفی با توجه به تعریف اطلاعات شخصی و عمومی در بند «ب» و «ج» ماده ۱ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات و همچنین بر اساس ماده ۲ قانون یاد شده که حق دسترسی هر شخص ایرانی را به اطلاعات عمومی آن‌ها، جایز دانسته است، لذا اطلاعات شخصی افراد، از جمله هویت و تصویر بیمار، جزء حریم خصوصی آن‌ها بوده و بر اساس تبصره ماده ۲۱ همین قانون، منتشرکنندگان این تصاویر، مسئول جبران خسارت‌های وارده بر شخص بیمار هستند.

۴. بررسی میزان رعایت حق تصویر بیماران کرونایی در

اخبار سیمای رسانه ملی: بر اساس اصل ۱۷۵ قانون اساسی و مواد ۱، ۶ و ۱۹ قانون خط مشی کلی و اصول برنامه‌های سازمان صدا و سیما مصوب ۱۳۶۱، صدا و سیما ملزم به رعایت ارزش‌ها، قوانین اسلامی و حیثیت افراد در تولیدات رسانه‌ای است.

با توجه به آنکه حق تصویر بیماران در حقوق موضوعه کشور، از مصادیق حریم خصوصی شناخته شده است، نقض آن مخالف قانون، حقوق بیمار و اخلاق پزشکی بوده و رسانه ملی به عنوان رسانه‌ای ارزش‌مدار، متعهد به رعایت این حق است. بنابراین بررسی میزان رعایت حق تصویر بیماران در اخبار سیمای رسانه ملی، می‌تواند در ارزیابی وضعیت موجود و رفع نقائص احتمالی کمک شایانی کند.

برای بررسی میزان رعایت حق تصویر بیماران کرونایی در خبر، از روش تحلیل محتوای کمی که از روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی است بهره می‌بریم. این روش بر کمی‌کردن کیفیت‌ها و متن مورد بررسی استوار است و با تجزیه و تحلیل فرآورده‌های ارتباطی بر پایه آمار و ارقام، فراوانی و درصدها، ما رو به مقصود خود می‌رساند. از میان اخبار رسانه ملی نیز به دو دلیل به سراغ تحلیل محتوای کمی بخش خبری ۱۴ شبکه ۱ سیما می‌رویم، اولاً این خبر بر اساس اعلام مرکز تحقیقات صدا و

یا افرادی که صلاحیت دسترسی یا آگاهی به این اطلاعات را ندارند، مصداق جرم افشای سر حرفه‌ای بوده و قابل پیگرد قانونی است، البته بر اساس ماده ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی، صرف عکس‌گرفتن و تصویربرداری از بیماران، در قانون مجازات اسلامی، جرم دانسته نشده و فقط انتشار آن به نوعی که مصداق افشای اطلاعات شخصی و نقض حریم خصوصی بیماران، تلقی شود، جرم‌انگاری شده است.

اما گاهی گرفتن عکس و تصویربرداری از بیماران توسط افرادی انجام می‌شود که به مناسبت شغلی به هویت بیماران دسترسی پیدا نکردند، مانند همراهان بیماران در بیمارستان‌ها. در این صورت بر اساس ماده ۷۴۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، ممنوعیتی برای اصل تصویربرداری از بیماران وجود ندارد، بلکه انتشار این تصاویر بدون رضایت آن‌ها به نحوی که منجر به ضرر یا عرفاً موجب هتک حیثیت بیمار شود، موجب مسئولیت کیفری برای منتشرکنندگان خواهد شد. در ماده ۷۴۵ قانون مجازات اسلامی آمده «هر کس به وسیله سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی صوت یا تصویر یا فیلم خصوصی یا خانوادگی یا اسرار دیگری را بدون رضایت او جز در موارد قانونی منتشر کند یا در دسترس دیگران قرار دهد، به نحوی که منجر به ضرر یا عرفاً موجب هتک حیثیت او شود، به حبس از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون (۵/۰۰۰/۰۰۰) ریال تا چهل میلیون (۴۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.»

اما برای اثبات مسئولیت مدنی، شخصی که با گرفتن تصویر و انتشار آن، موجب افشای هویت بیمار در میان دیگران می‌شود، می‌توان به ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ استناد کرد. بر اساس این ماده «هر کس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی‌احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجارتي یا به هر حق دیگر که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده، لطمه‌ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود، مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود می‌باشد.» بنابراین اگر کسی عمداً یا در نتیجه بی‌احتیاطی، به وسیله گرفتن عکس و یا انتشار تصویر

اما بر اساس جدول ۲، ۸۲ درصد اخبار مرتبط با بیماری کووید-۱۹، بدون مصاحبه با بیماران از بخش خبری ۱۴ شبکه ۱، پخش شده و حدود ۱۸ درصد از این اخبار همراه مصاحبه با بیماران بوده است.

جدول ۲: درصد فراوانی نسبی انتشار تصاویر بیماران در

مصاحبه‌های خبری

متغیر	فراوانی درصد	درصد فراوانی تجمعی
چهره مات شده بیمار در مصاحبه	۸	۱۰/۹۵
چهره مات نشده بیمار در مصاحبه	۵	۶/۸۴
پخش خبر کرونا بدون مصاحبه با بیمار	۶۰	۸۲/۱۹
جمع	۷۳	۱۰۰

بر اساس جدول بالا، از مجموع مصاحبه‌هایی که از بیماران شده، چهره ۶۱ درصد از بیماران، به صورت مات (شطرنجی) از بخش خبری ۱۴ شبکه ۱، منتشر شده و حدود ۳۹ درصد بدون مات کردن چهره آن‌ها از این بخش خبری، پخش شده است. اما بر اساس داده‌های جدول ۳، در مجموع اخبار کرونایی که از بخش خبری ۱۴ شبکه ۱، منتشر شده، ۵۷ درصد به همراه خبر، تصویر بیماران نمایش داده شده که از این میان، ۴۱ درصد بیماران هوشیار و حدود ۱۶ درصد بیهوش بوده‌اند و حدود ۴۳ درصد، بدون تصویر بیمار، این اخبار پخش شده است.

جدول ۳: درصد فراوانی نسبی انتشار تصاویر بیماران بر حسب

وضعیت هوشیاری

متغیر	فراوانی درصد	درصد فراوانی تجمعی
هوشیار	۳۰	۴۱/۰۹
بیهوش	۱۲	۵۷/۵۲
پخش خبر کرونا بدون تصویر بیمار	۳۱	۴۲/۴۶
جمع	۷۳	۱۰۰

سیما، دومین خبر پربیننده در میان اخبار سیما است؛ ثانیاً اولین بخش خبری در پخش آمار و تصاویر کرونایی در میان دیگر بخش‌های خبری است.

بر این اساس جامعه آماری در این پژوهش کل اخبار پخش شده در بخش خبری ساعت ۱۴ شبکه یک از اسفند سال ۱۳۹۸ تا اسفند ۱۳۹۹ که در مجموع ۳۶۵ بخش بوده، ۲۰ درصد یعنی ۷۳ قسمت از این بخش خبری به عنوان نمونه انتخاب و بررسی می‌شود. خبر (اعم از اخبار مکتوب با صدا، مصاحبه و گزارش) به عنوان واحد تحلیل در نظر گرفته شده است. داده‌های این پژوهش پس از مقوله‌بندی و کدگذاری متون تصویری و تکمیل طرح کدگذاری و پرسشنامه استاندارد وارد نرم‌افزار SPSS شده و متناسب با سطح سنجش متغیرها دو فرضیه ذیل مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت:

فرضیه اول: در انتشار اخبار مرتبط با بیماران کرونایی، حق تصویر آن‌ها در بخش خبری ۱۴ شبکه ۱، رعایت نشده است. فرضیه دوم: بیشترین نقض حق تصویر بیماران کرونایی در بخش مراقب‌های ویژه (ICU) و در حالت بیهوشی بوده است. ۴-۱. توصیف داده‌ها: بر اساس جدول ۱، در مجموع، ۷۳ خبر بررسی شده از بخش خبری ۱۴ شبکه ۱ در طول یک سال، حدود ۵۳ درصد اخبار مرتبط با کرونا بدون تصاویر اینسرتی بیماران منتشر شده و حدود ۴۶ درصد این اخبار با تصاویر اینسرتی بیماران بوده است.

جدول ۱: درصد فراوانی نسبی انتشار تصاویر اینسرتی بیماران

متغیر	فراوانی درصد	درصد فراوانی تجمعی
چهره مات شده	۱۹	۲۶/۰۲
چهره مات نشده	۱۵	۴۶/۵۷
بدون تصویر اینسرتی بیمار	۳۹	۵۳/۴۳
جمع	۷۳	۱۰۰

بر اساس جدول فوق، از مجموع تصاویر اینسرتی که از بیماران از بخش خبری ۱۴ شبکه ۱ پخش شده، حدود ۵۵ درصد چهره بیماران پوشیده شده و حدود ۴۴ درصد نیز، با نقض حق چهره بیمار، این اخبار منتشر شده است.

بر اساس جدول فوق، از مجموع تصاویر پخش شده اخبار مرتبط با کرونا در بخش خبری ۱۴ شبکه ۱، در ۷۱ درصد موارد بیماران هوشیار بوده‌اند و در ۲۹ درصد موارد، بیماران در حالت بیهوشی به سر می‌برده‌اند.

اما با توجه به جدول ۴، در مجموع اخبار کرونایی که از بخش خبری ۱۴ شبکه ۱ منتشر شده، ۵۷ درصد به همراه خبر، تصویر بیماران نمایش داده شده که از این میان در ۲۹ درصد تصاویر، بیماران در بخش مراقبت‌های ویژه (ICU) و حدود ۲۹ درصد دیگر در بخش کرونا، بستری بوده‌اند.

۲-۴. تحلیل داده‌ها: برای تجزیه و تحلیل داده‌های آماری به دست آمده در جداول فوق و اثبات یا رد دو فرضیه موجود در گام دوم تحقیق، از آزمون‌های آماری، (T-test) و همبستگی پیرسون استفاده می‌کنیم.

فرضیه اول: در انتشار اخبار مرتبط با بیماران کرونایی، حق تصویر آن‌ها در بخش خبری ۱۴ رعایت نشده است.

برای بررسی فرضیه فوق، از آزمون T یا همان (T-test) بهره برده‌ایم. در این آزمون میانگین جامعه آماری، در رعایت یا عدم رعایت حق چهره بیماران در مجموع تصاویر پخش شده در بخش خبری ۱۴ شبکه ۱، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۴: درصد فراوانی نسبی افراد مورد بررسی بر حسب بخش

متغیر	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
بخش کرونا	۲۱	۲۸/۷۶	۲۸/۷۶
بخش مراقبت ویژه	۲۱	۲۸/۷۶	۵۷/۵۲
بخش خبر کرونا بدون تصویر بیمار	۳۱	۴۲/۴۶	۱۰۰
جمع	۷۳	۱۰۰	

جدول ۵: بررسی تفاوت میانگین رعایت حق تصویر بیماران در بخش خبری ۱۴

متغیر	میانگین	انحراف معیار	T-value	Sig سطح معناداری
رعایت حق تصویر بیماران	۱۲/۱	۲/۹۱	۲/۲۲۳	۰/۰۰۲
کرونایی در بخش خبری ۱۴	۱۴/۴	۴/۰۸		

جدول ۶: بررسی نقض حق تصویر بیماران در خبر ۱۴، به تفکیک

بخش بیمارستان و حالت بیمار

متغیر	N	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
نقض حق تصویر بیمار	۷۳	۰/۲۱۹	۰/۰۲

* = سطح اطمینان

** = سطح اطمینان ۰/۰۱

با توجه به جدول ۵، از آنجایی که میانگین رعایت حق تصویر بیماران کرونایی در بخش خبری ۱۴ با سطح معناداری (sig=۰/۰۰۲) از سطح آزمون (۰/۰۵) کمتر است، می‌توان نتیجه گرفت که حق تصویر بیماران کرونایی در بخش خبری ۱۴ رعایت نشده است و فرضیه فوق تأیید می‌گردد.

فرضیه دوم: بیشترین نقض حق تصویر بیماران کرونایی در بخش مراقب‌های ویژه (ICU) و در حالت بیهوشی بوده است. برای بررسی فرضیه فوق، از آزمون همبستگی پیرسون استفاده می‌کنیم. این آزمون نشان می‌دهد بیشترین نقض حق چهره بیماران در میان متغیرهای موجود در چه وضعیتی بوده است.

منتشر شود، عنوان مجرمانه و مجازات منتشرکنندگان نیز فرق می‌کند.

گاهی این تصاویر توسط کسانی از بیمار گرفته و منتشر می‌شود که به مناسبت شغلی، به هويت و نوع بیماری او، دسترسی پیدا کرده‌اند. در این فرض، با توجه به آنکه همه اطلاعات بیماران اعم از حساس و غیر حساس بر اساس ماده ۷۶ راهنمای عمومی اخلاق حرفه‌ای شاغلین حرف پزشکی، جزء حریم خصوصی و محرمانه شمرده شده است. همچنین بر اساس بند «ب» ماده ۱ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، اطلاعات فردی نظیر نام و نام خانوادگی، نشانی‌های محل سکونت و محل کار، وضعیت زندگی خانوادگی، عادت‌های فردی، ناراحتی‌های جسمی، شماره حساب بانکی و رمز عبور، جزء اطلاعات شخصی می‌باشد، لذا انتشار تصویر بیمار به هر روش و وسیله، به صورتی که مبین اطلاعات شخصی و هويت افراد باشد، به فرد یا افرادی که صلاحیت دسترسی یا آگاهی به این اطلاعات را ندارند، مصداق جرم افشای اسرار حرفه‌ای بوده و بر اساس ماده ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و بر اساس ماده ۱۰۴ قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹ و تبصره آن، این افراد به جرم افشای اسرار حرفه‌ای، تا شش ماه حبس و یا به یک میلیون و پانصد هزار تا شش میلیون ریال جزای نقدی محکوم می‌شوند.

البته بر اساس ماده ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی، صرف عکس گرفتن و تصویربرداری از بیماران، در قانون مجازات اسلامی، جرم دانسته نشده و فقط انتشار آن به نوعی که مصداق افشای اطلاعات شخصی و نقض حریم خصوصی بیماران، تلقی شود، جرم‌انگاری شده است.

اما گاهی گرفتن عکس و تصویربرداری از بیماران توسط افرادی انجام می‌شود که به مناسبت شغلی به هويت بیماران دسترسی پیدا نکردند، در این صورت بر اساس ماده ۷۴۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، ممنوعیتی برای اصل تصویربرداری از بیماران وجود ندارد، بلکه انتشار این تصاویر بدون رضایت آن‌ها به نحوی که منجر به ضرر یا عرفاً موجب هتک حیثیت بیمار شود، منتشرکنندگان این تصاویر به حبس

نتایج مندرج در جدول نشان می‌دهد با توجه به اینکه سطح معنی‌داری آزمون همبستگی (۰/۰۲) بوده و از خطای ۰/۰۵ کمتر است، لذا فرضیه دوم تحقیق تأیید می‌شود، یعنی نقض حق تصویر بیماران کرونایی در پخش مراقبت‌های ویژه (ICU) و در حالت بیهوشی بیشتر بوده است.

نتیجه‌گیری

با توجه به اثبات فرضیه‌های تحقیق در نقض حق چهره بیماران در انتشار اخبار مرتبط با بیماری کرونا (Covid-19) در بخش خبری ۱۴ پخش اخبار سیما، مسئولیت تصویربرداران و منتشرکنندگان تصاویر بیماران از سه جنبه، انتظامی، کیفری و مدنی قابل بررسی است.

بر اساس مواد ۸۷، ۸۸ «راهنمای عمومی اخلاق حرفه‌ای شاغلین حرف پزشکی و وابسته سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران» مصوب ۱۳۹۶، انجام هرگونه عکس‌برداری و فیلم‌برداری از بیماران از جانب کادر درمان، منوط به کسب اجازه از بیماران شده و در مواردی که فیلم و تصویر گرفته شده بخواهد در سطح عمومی منتشر شود، لازم است موضوع به تأیید رییس بیمارستان برسد.

با توجه به اثبات فرضیه اول و دوم تحقیق، اگر تصویربرداری و انتشار آن بدون رعایت مفاد مذکور از جانب کادر درمان باشد، این تخطی بر اساس مقدمه راهنمای عمومی اخلاق حرفه‌ای شاغلین حرف پزشکی، مصداق رفتار خلاف شوون پزشکی موضوع ماده ۶ آیین‌نامه انتظامی رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای شاغلین حرف پزشکی و وابسته بوده و مجازات آن از توبیخ کتبی تا محرومیت دائم از اشتغال به حرف پزشکی را در پی خواهد داشت، خصوصاً آنکه بر اساس اثبات فرضیه دوم تحقیق، بیشترین نقض حق چهره بیماران در بخش ICU و در حالت بیهوشی بوده و عملاً امکان کسب اجازه از بیمار برای تصویربرداری و انتشار آن وجود نداشته است، اما درباره مسئولیت کیفری انتشار تصویر بیماران در بیمارستان‌ها بسته به اینکه این تصاویر توسط چه کسانی

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

از نود و یک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون (۵/۰۰۰/۰۰۰) ریال تا چهل میلیون (۴۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

اما برای اثبات مسئولیت مدنی، شخصی که با گرفتن تصویر و انتشار آن، موجب افشای هویت بیمار در میان دیگران می‌شود، با توجه به ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ و تبصره ماده ۲۱ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، اگر این فعل، موجب ضرر مادی و معنوی به بیمار شود، مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خودمی‌باشد، به ویژه آنکه تصویربرداری از بیماران در بیمارستان‌ها، با توجه به حال نامناسب افراد، معمولاً بدون اجازه اشخاص و در وضعیت و حالت نامناسبی گرفته می‌شود و این مسأله ممکن است، موجب خسارت‌های معنوی برای بیماران شود.

مشارکت نویسندگان

حمیدرضا محمدی: نگارش و تألیف مقاله.

حسین ناصری مقدم: راهنمایی و نظارت بر اجرای کار.

نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

این تحقیق توسط دانشگاه فردوسی مشهد تأمین مالی شده است (شماره اعتبار: ۱۹۰۰۱).

References

1. Ansari B. Privacy Law. Tehran: Samt Publications; 2012. p.38-256. [Persian]
2. Peptan R. The Right To Own Image In The New Romanian Civil Code. Letter and Social Science Series. 2014; 7(2): 29-34.
3. Helling A. protection of "persona" in the eu and in the us: A comparative analysis, a thesis submitted to the graduate faculty of the University of Georgia, Athens. Georgia: University of Georgia; 2005. p.25-35.
4. Brüggemeier G, Aurelia C, Patrick O. Personality Rights in European Tort Law. New York: Cambridge University Press; 2010. p.375.
5. Logeais E, Schroeder JB. The French Right of Image: An Ambiguous Concept Protecting the Human Persona. Loyola of Los Angeles Entertainment Law Journal. 1998; 18(3): 517-530.
6. Synodinou T. Image right and copyright law in europe: Divergences and convergences. Laws. 2014; 3(2): 181-207.
7. Koziol H, Warzilek A. The protection of personality rights against invasions by mass media. New York: Vienna; 2005. p.121-140.
8. Available at: <https://www.lexisnexis.com/community/casebrief//p/casebrief-pavesich-v-new-england/-life-Ins-co>.
9. Hauch JM. Protecting private facts in France: The warren & brandeis tort is alive and well and flourishing in Paris. Tulane Law Review. 1994; 68: 125-150.